

Värmdö skeppslag.

Socknar: Värmdö, Möja, Djurö, Ingarö, Gustavsberg, Bo.

Endast en runinskrift är f. n. känd från detta Ö och NÖ om Stockholm belägna område. Den förekommer redan i Bureus' samlingar.

I *Ransakningarna* 1667—84 (V. Haninge sn, Södermanland) finnes följande uppgift: »Vidh En by Hemmerstadh b:n, Ähr En sten mädh En hoph bokstäfuehr uppå.»¹ Någon runsten vid Hemmesta, Värmdö sn, har emellertid senare icke blivit anträffad.

173. Väsby, Värmdö sn.

Pl. 111, 112.

Litteratur: L 638. Joh. Bureus, F a 6 s. 137 n:r 11 (Axehiell), F a 5 n:r 480, F a 10: 1 n:r 137 (Rhezeliu); J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 41; O. Celsius, SR 1, s. 422; F. Burman i Nova Acta R. Soc. Scient. Ups. Vol. 5 (1792), s. 310; UFT h. 12 (1884), s. 281 f.; E. Brate, Anteckningar 1903 (ATA).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (F a 10: 1); Bureus, kopparstick (F f 6); R. D. Kuster, träsnitt 1740 (i Peringskiölds Monumenta 3); osignerad teckning (sannolikt från början av 1800-talet) i Liljegren, Fullständig Bautil (ATA); träsnitt i UFT h. 12, s. 282, efter teckning av pastorsadjunkten A. O. I. Kiellman-Göranzon; Brate foto 1903 (ATA).

Runstenen står rest omkring 300 m. N om Väsby mangårdsbyggnad, strax N om vägen till Kalvandö brygga och mitt för infartsvägen till Väsby.

Den har varit känd sedan 1600-talets början. Då fanns den »i Wäsby gärde När om byn, lågh omkull, skrifften under, bonden hade ärnat honom til een qarnsteen» (Axehiell), »I Wäsby Giärde» (Rhezeliu). F a 5: »Wärmdö. Wäsby». (F. Burman: »P. Värmdö, Villa Vesby»). Där- emot har den förbigått antikvarierna i slutet av detta århundrade. — I Peringskiölds *Monu- menta* 3 finnes inbundet ett suddigt träsnitt med följande underskrift: »Denna Stenen står i trädgården vid fru Watrangs Sättegård Wäsby på Wermdön. Del. R. D. Kuster 1740.» — Cel- sius har ej själv granskat inskriften, och hans anteckningar om den innehåller intet av själv- ständigt värde.

Stenen har senare blivit insatt i en terrassmur i trädgården Ö om huvudbyggnaden. Så stod den till år 1927, då den flyttades till sin nuvarande plats.

L 638 uppger, ovisst efter vilken källa, att stenen fordom skall ha stått på en ätthög. I backen ovanför den plats, där stenen nu står, finnes ett stort och vackert gravfält.

Sandsten. Höjd 1,79 m., bredd 1 m. På toppen är ett litet stycke avslaget. Det finns på den äldsta teckningen, av Rhezelius, men är borta på träsnittet 1740. Ristningen är ojämnt huggen, delvis djupt (särskilt runorna), delvis grunt.

¹ *Ransakningar om antikviteter i Södermanland*, utg. av I. Schnell och C. I. Ståhle (1938), s. 23.

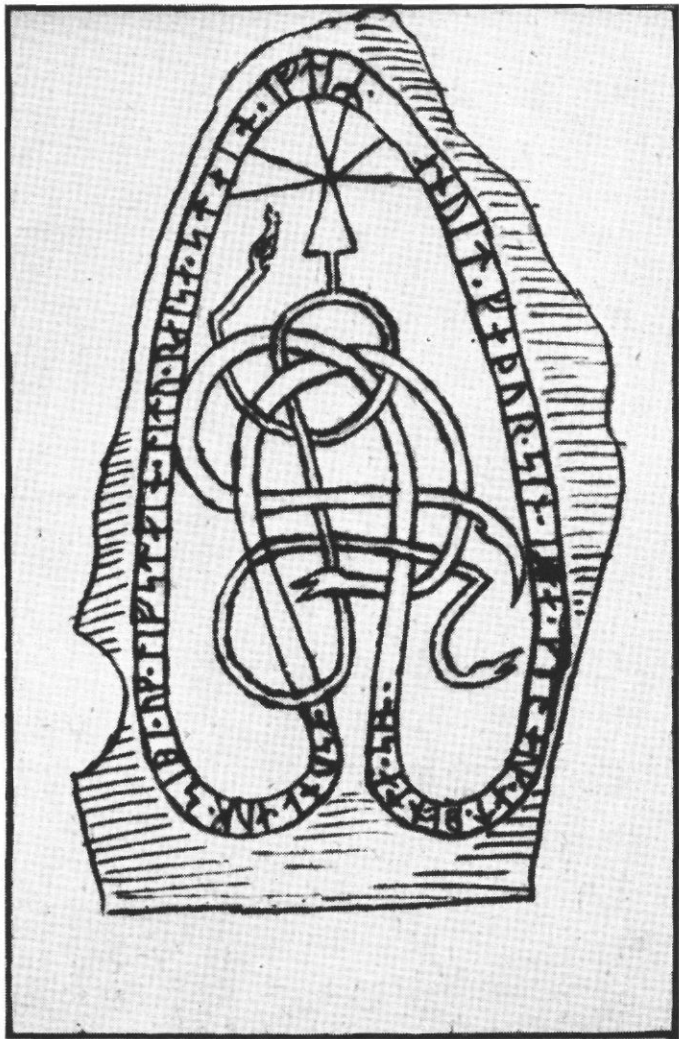

Fig. 170. U 173. Väsby, Värmdö sn.
Efter teckning av Rhezelius.

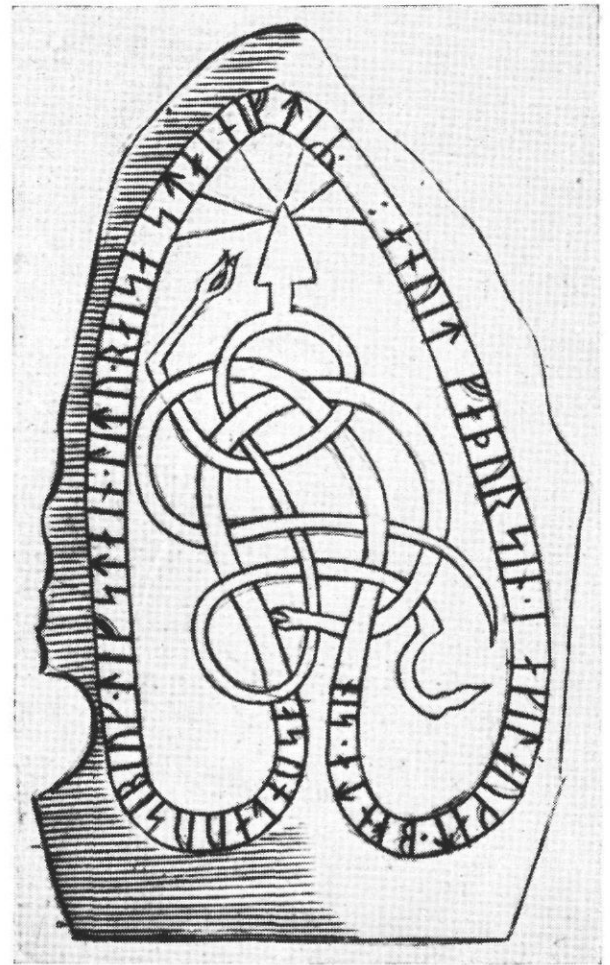

Fig. 171. U 173. Väsby, Värmdö sn.
Efter kopparstick av Bureus.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Rhezelius):

[s]kali · auk · sibi · uk · lifstain · litu · raisa · stai[n · ift]ir · anuit · faður · sin · in · kilauk · at · bonta · sin
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70

Skalli ok Sibbi ok Lifstæinn letu ræisa stæin æftir Andvett(?), faður sinn, en Gillaug at bonta sinn.

»Skalle och Sibbe och Livsten läto resa stenen efter Andvätt, sin fader, och Gillög efter sin make.»

Till läsningen: 1—8 är vänderunor, som skola läsas i riktningen från h. till v. 2 **k** är den första bevarade runan. Framför denna runa är ett stycke av stenyttan skadat. Alla äldre läsningar (Axehiell, Rhezelius, Kuster, teckningen i *Fullständig Bautil*) ha framför 2 **k** en runa **s**. Den är sålunda säkert styrkt. Axehielms läsning och Rhezelius' teckning, vilka säkerligen icke äro oberoende av varandra, utan grunda sig på en och samma granskning av inskriften, ha dessutom framför 1 **s** ännu en runa **a**. Det synes emellertid tvivelaktigt, om på den skadade yttan framför 2 **k** verkligen har funnits plats för två runor. I varje fall finns intet **a** så högt uppe i runslingan som Rhezelius' teckning anger. Troligen beror **a** hos Axehiell och Rhezelius på en konjektur; båda ha förbisett runan 5 **i**, och de ha därför uppfattat första namnet som Eskil. 11 **b** är fullt säkert; men vid sidan av den rundade nedre bst går ett ristat streck ned till slinglinjen. Läsningen **r** (Kuster; *Fullständig Bautil*) är sålunda begriplig, ehuru oriktig. Bst i 42 **a** är vinkelrät mot hst, parallell med slinglinjen; den är något kortare på v. sidan än på h. Läsningen **e** är alltså möjlig. 44—45 **ui** är ett intressant fall av ändring: ristaren har

av allt att döma först huggit **iu**, vilket sedan har rättats till **ui**. Bst i 45 **u** är djup och säkert huggen; något grundare är ett streck, som från bst:s nedre del går rakt upp till slinglinjen. Från foten av hst i 45 **u** har ett bågböjt streck dragits upp till toppen av 44 **i**, varigenom ett **u** har trängts in mellan det ursprungliga 44 **i** och 45 **u**. Läsningen **uii** (*Fullständig Bautil*) är sålunda mycket begriplig. Ristaren torde ha varit osäker om namnets stavning. 57 **k** är icke stunget, icke heller 62 **k**.

Axehielm: 1—8 **askal · auk**, 32—41 **stain · iftir**, 42—46 **anuit**. Rhezelius: 1—8 **askal · auk** (6—7 **au** äro felaktigt tecknade), 32—41 **stain · iftir**, 42—46 **anuit**. F a 5: 1—8 **askal · auk** »Eskel auk». (Burman: 1—14 **asuala · uk · sipi**, 55—62 **iakil · auk** »nec non Jakil marito suo».) — Kuster, träsnitt 1740: 1—8 **skalpa · iik**, 11 **r**; 36—40 saknas; 42—46 **†† · †||↑**. — Teckning i *Fullständig Bautil*: 1—8 **skasknu**, 11 **r**, 12 **i**; 24 **i** saknas; 33 **n**; 42—46 **anuiit**, 47—51 **ia - uu**, 68 **u**. — L 638: 1—8 *Askil auk*, 42—46 *Antvit*, 57—62 *Kilava*. — Kiellman-Göranson: 1—8 **kali · a · uk**; 42—46 **anuit**. — Brate: 1—8 **kali · auk**, 42—46 **anuit**.

1—5 **skali** betecknar sannolikt ett namn *Skalli*. Detta är egentligen ett tillnamn: 'skallen' eller 'den skallige'. Som tillnamn är det känt både från västnordiska och fornsvenska medeltida källor. Även som namn förekommer det, bl. a. i ännu en uppländsk inskrift: L 119 Flogsta, Bondkyrko sn (**skali**). — Om namnet *Sibbi* se Sö 183 och U 158, Sm 22, om *Andvettr* Sö 266, om *Gillaug* Sö 205. — *Lifstæinn* är som bekant namn på en runristare i västra Uppland (L 718, 789, 792, 1014). Dessutom finnas av namnet några spridda belägg: L 635 Åkers kyrka, Sö 58, L 1251 Forsheda sn, Småland. Under medeltiden är namnet »rätt vanligt i Uppl. och Sdm.» Det saknas helt i Norge och på Island. Förleden kan vara *Lif-* eller snarare *Hlif-*.

Att början av en runinskrift är ristad med stupade vänderunor, förekommer även i några andra fall; se U 22, Sö 118 och 311.

U 173 torde vara ristad av Öpir, ehuru den ej är signerad. Den finnes ej heller upptagen av Brate (*Svenska runristare*) bland Öpirs ristningar.

Åkers skeppslag.

Socknar: Österåker, Roslagskulla, Riala.

Från detta område, beläget Ö om Vallentuna hd och NÖ om Danderyds skeppslag, äro kända 6 runinskrifter, därav en (U 178) endast i obetydliga fragment. Två äro numera förkomna: U 174 och 176.

Två runinskrifter i Österåkers sn voro kända redan av Bureus: U 174 och 176. Ytterligare två äro omtalade i *Ransakningarna* och avbildade av Peringskiöld: U 175 och 177. Dessa fyra finnas också upptagna i Liljegrens *Runurkunder* (L 634—637). De båda återstående, U 178 och 179, ha blivit funna i senare tid.

174. Österåkers kyrka.

Litteratur: L 635. Joh. Bureus, F a 10:1 s. 136 (Rhezeliuss), F a 5 n:r 483, F a 1 s. 104; O Celsius, SR 1, s. 423; F. Burman i Nova Acta R. Soc. Scient. Ups., Vol. 5 (1792), s. 310; UFT h. 4 (1875), s. 75.

Avbildning: J. H. Rhezelius, teckning (i F a 10:1); Bureus, kopparstick (i F f 6 n:r 188).

Runstenen fanns enligt Rhezelius »I Kyrkiedören». Möjligen har denna dörr blivit igenmurad redan vid kyrkans ombyggnad 1650, ty runstenen omtalas icke i *Ransakningarna* 1667—84 och har sedan alltjämt varit förkommen. Den är sannolikt överrappad och f. n. oåtkomlig.

Inskrift (enligt Rhezelius):

oka · uk · suin + auk × sifstain × litu × stain . . a . . iftir × kuik brupur sin · an u - r · brupru fapur kauki
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
kaupur
70 75

... ok Svæinn ok Sigstæinn(?) letu stæin ... æftir Kvik, broður sinn. Hann var ...

»... och Sven och Sigsten läto [resa] stenen efter Kvick, sin broder. Han var ...»

Till läsningen: R. 1 har bst endast t. h., svagt böjda, den nedre något längre än den övre. Ovisst, huruvida runan bör uppfattas som o eller som ett f med för korta bst. Bureus har tydligen uppfattat den som o, ty han översätter första namnet »Acho, Åke». Likaså Burman: »Oka». Burman (och UFT) har 13 l. 25—30: På teckningen i F a 10:1 antydes, att runor äro utelämnade (d. v. s. skadade) mellan 29 n och 30 a. På kopparsticket och i F a 5 är detta sammandraget till ett ord: staina. Burman: raisa · stin. Såväl teckning som kopparstick ha 51—53 uir. Slutet av inskriften (54—75) är lika på teckningen, på kopparsticket och i F a 5. Burman: 60—64 fauthur. Bst i 70 k sitter lågt, ungefär som nedre bst i ett f (se t. ex. 60 f); och därövanför finnes på teckningen en svag antydan av en övre bst. Runan har kanske varit f.

Sannolikt föreligger en felläsning i slutet, ty an u[a]r · brupru fapur kauki kaupur ger ingen förnuftig mening.

Namnet 1—3 oka är oklart; möjligen också här en felläsning. Ett mansnamn Sifstæinn är f. ö. okänt, liksom överhuvud Sif- som förled i svenska namn. Troligen Sigstæinn (med f felaktigt för k) eller möjligen Lifstæinn (med s i stället för l), båda väl styrkta namn. Om Lifstæinn se U 173 och 179. Om namnet Kvikr se Sö 220.